

Posudek vedoucího diplomové práce

Autor diplomové práce: Bc. Helena Žáčková

Název diplomové práce:

České knihy pro děti a mládež v první polovině 19. století a jejich forma publikování

Vedoucí: PhDr. Štěpánka Běhalová, Ph.D.

Oponent: PhDr. Richard Šípek, Ph.D.

Hodnocení: výborně

Datum vyhotovení posudku: 19. ledna 2021

V předložené práci si diplomantka vytkla za cíl zmapovat a zhodnotit formu publikování jazykově českých knih pro děti a mládež na území dnešní České republiky v první polovině 19. století. Značnou pozornost věnovala přesnému stanovení samotného cíle práce, především jeho vhodnému tematickému, časovému a teritoriálnímu vymezení. Zadaná kritéria umožnila připravit kompaktní a přiměřeně rozsáhlý vzorek knižní produkce, který autorka podrobila knihovědnému průzkumu. Vlastní analýzu zaměřila na proces vzniku, vnitřní a vnější podobu a distribuci tištěné dětské knihy první poloviny 19. století.

Samotnému knihovědnému průzkumu předchází tři kapitoly věnované mezioborovým souvislostem z oblasti historie, sociologie, etnografie a literární vědy. V kapitole *Postavení dítěte v 19. století* se autorka věnuje tématu dětství, výchovy a vzdělávání mládeže a roli četby v dětském věku. Téma je zpracováno na základě studia nejnovější literatury z oblasti kulturních a sociálních dějin, dějin každodennosti, dějin mentalit, etnografie a historické demografie. Akcentovány jsou role četby jako atributu dětství a nový fenomén 19. století – existence dětského čtenáře a s tím související poptávka po intencionální zábavné dětské literatuře. V následující kapitole *Literatura pro děti a mládež* vymezuje diplomantka žánr literatury pro děti a mládež, uvádí jeho existující členění a stručný vývoj a upozorňuje na význam ilustrace, s níž literární věda jako s jedním z mála vnějších atributů knižní produkce pracuje. Literárněvědné přístupy autorka konfrontuje se zařazením literatury pro děti a mládež v Jungmannově Historii literatury české, kde jsou pro období 1774-1846 vyčleněny Spisy pro mládež v samostatném oddíle a také s definicí žánru v Encyklopedii knihy Petra Voita.

Poslední teoretická kapitola je věnována rozvoji technologií souvisejících s výrobou knihy v 19. století, které ovlivnily proces vzniku tištěné knihy i její výslednou vnější a vnitřní podobu. Samotný knihovědný výzkum zahrnul vnější podobu knihy (papír, vazba), vnitřní podobu knihy (typografii, tedy písmo, dekor, ilustraci, a vnitřní uspořádání tisku), dále autorka zkoumala tiskárny, nakladatelství a distribuci a provenienční vpisy svazků. Průzkum provedla na zmíněném vzorku knižní produkce, který sestává z téměř tří set záznamů titulů a tvoří přílohu předložené práce. Většinu svazků následně zkoumala detailně metodou de visu nebo výjimečně v jejich existujících digitálních kopiích.

Průzkum vnitřní úpravy a uspořádání knihy byl proveden z hlediska použitého vizualizačního a evidenčního aparátu (iniciály, rubriky, archové signatury, číslování stran, kustody, normy, záhlaví, marginálie, glosy a poznámky pod čarou), samostatně věnovala pozornost struktuře textu (incipit, explicit, titulní list a jeho součásti, rámcové části knihy – dedikace, předmluva, imprimatur, privilegia, rejstřík, obsah, errata, soupisy příloh, soupisy předplatitelů a knihkupecké či nakladatelské nabídky). Je patrné, že tiskárny v případě produkce knih pro děti a mládež nebyly zatíženy požadavky čtenářů na tradiční podobu knihy, jako tomu bylo například u modlitební literatury. Došlo tak například k rychlejšímu pronikání antikvy do

textů knih, ubývání zdobného a nápadného dekoru a k častému využití techniky litografie při jejich výzdobě. Samostatná kapitola je věnována produkci a distribuci knih, která byla v případě literatury pro děti a mládež soustředěna v Arcibiskupské tiskárně a v tiskárnách Bohumila Haase a jeho synů, Martina Budislava Neuräuttera, Aloise Josefa Landfrase, Arnošta Josiáše Fourniera a Jana Hostivíta Pospíšila. Autorka k práci připojila původně neplánovanou samostatnou podkapitolu věnovanou robinzonádám jako nejoblíbenějším a nejčastěji vydávaným titulům zkoumané produkce, kterou doplnila svá dosavadní zjištění v oblasti knihovědného průzkumu.

Bohatá přílohová část práce sestává z vlastního soupisu zkoumaných tisků, ze soupisu zmíněných robinzonád a tabulky tiskařů, nakladatelů a knihkupců. Získané informace z výzkumu písma, ilustrace, dekoru a knižní vazby autorka sumarizuje ve čtyřech příložených grafech. Značnou výpovědní hodnotu mají obrazové přílohy, které jsou pečlivě vybrány ze zkoumaného vzorku tištěné produkce k tématům písmo, ilustrace, dekor, vnitřní úprava knihy, vazba a robinzonády.

Diplomantka v práci dodržela zadané téma i avizované postupy, díky čemuž se podařilo provést komplexně zamýšlený knihovědný výzkum. Téma knižní produkce jazykově českých zábavných knih pro děti a mládež nebylo dosud zkoumáno, o to cennější je jejich předložený knihovědný průzkum. Jeho výsledky jsou zajímavým příspěvkem ke zpracování knižní kultury 19. století, ale též hodnotným podkladem pro interdisciplinární zkoumání.

V navazujícím bádání by bylo vhodné pokračovat s porovnáním zábavné dětské literatury s dalšími soubory titulů pro děti a mládež daného období (především naučné a náboženské knihy pro děti a mládež) a provést průzkum německojazyčné dětské literatury z území tehdejší monarchie, případně ji komparovat s podobnou produkcí z jazykově německých území.

Východiskem pro knihovědný výzkum byl soupis tisků, který autorka připravila primárně ze dvou zdrojů - z Jungmannovy Historie literatury české a z katalogu Národní knihovny v Praze. Zde se diplomantka potýkala s úskalími, která vyplývají z nedostatečné aktuální celostátní koncepce historických knižních fondů (časového vymezení, dosavadní úroveň zpracování a zpřístupnění). Namísto původně zamýšleného vyhledávání titulů v Souborném katalogu využila dvou bibliografických zdrojů, které zřetelně vymezují literaturu pro děti a mládež - dobový bibliografický zdroj (Jungmann) a online katalog Národní knihovny. V zadání práce avizovaný Souborný katalog a další online katalogy knihoven paměťových institucí uchovávajících knižní fondy 19. století využila autorka pouze pro ověření a doplnění záznamů.

Knihovědný výzkum upozornil také na problematiku knižních fondů 19. století, která byla zvláště patrná při studiu vazeb. Více než polovina titulů totiž nebyla opatřena původními vazbami nebo nakladatelskými obálkami, a to nejčastěji u exemplářů z fondů Národní knihovny, kde v minulosti docházelo k novodobým převazbám, výjimečně dokonce k sestavování celých novodobých konvolutů v oblasti 19. století. I když byly díky tomu jednotlivé svazky zachovány, převazba značně narušila jejich autenticitu. Proto je nutné soustředit v budoucnosti pozornost na patřičné uchování knižní produkce dosud dochované v její autentické formě a využívat sofistikovaně procesu digitalizace a následné péče o originály svazků. Diplomantka zařadila ke knihovědnému průzkumu aktuálně také další knihovědný výzkum týkající se proveniencí jednotlivých svazků, který je v rámci konkrétního žánru pro období 19. století ojedinělý.

Výsledkem je pečlivě připravená diplomová práce s hodnotnými přílohami. Zvláště tabulka se soupisem tiskařů, nakladatelů a knihkupců přináší díky rozdělení uváděné funkce jednotlivých původců (tisk, náklad, distribuce) přehledný zdroj ke studiu souvislosti tiskáren s nakladatelstvím a knižním trhem v první polovině 19. století. Bylo by však vhodné, kdyby

diplomantka jednotlivé přílohy doplnila krátkou úvodní ediční poznámkou, popisující jejich původ, výběr a řazení. V případě chronologicky řazené bibliografie jednotlivých titulů v příloze by přinesl nové informace autorský a názvový rejstřík, z něhož by bylo možné získat údaje o vydání konkrétních titulů v různých tiskárnách a rozložení opakovaného tisku některých titulů v průběhu zkoumaného období.

V celé práci je bohužel patrná značná nevyváženost v úrovni odborného textu, zvláště v interpretaci odborné literatury v prvních třech teoretických kapitolách. Projevuje se zejména ve formulacích, nedostatečném parafrázování odborného textu a v mnohdy absentujícím vlastním hodnocení získaných informací. Jednotlivé odstavce na sebe často nenavazují a autorčina nejistota v oblasti tvorby odborného textu v některých případech vede až k zavádějící interpretaci. V kapitolách, kde diplomantka prezentuje vlastní knihovědný výzkum, již působí text vyváženěji. Přesto však mohla být ještě věnována větší pozornost jak stylu odborného textu, tak názvům jednotlivých kapitol a podkapitol, názvům příloh a případným vysvětlujícím textům. Ojedinele se v práci vyskytují také drobné formální chyby, jako je například dvojnásobné zařazení ilustrace titulního listu v obrazové příloze u čísla 37 a drobnější gramatické chyby.

Lze konstatovat, že i přes vytčené nedostatky, vznikla zajímavá práce z dějin knižní kultury, která zahrnuje nejen detailní studii o knižní produkci zkoumaného žánru, ale též sociokulturní interpretaci funkce knihy z hlediska historického vývoje na základě knihovědy jako mezioborové disciplíny.

Práci proto doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnotit známkou výborně.

PhDr. Štěpánka Běhalová, Ph.D.

Malíkov nad Nežárkou 55, 377 01 Jindřichův Hradec

Hodnocení diplomové práce

Aspekt kv. práce	Vysvětlení	Možné hodnocení
metodologie a věcné zpracování tématu	<i>hodnotí se zvládnutí obsahové (věcné) stránky práce, splnění zadaného úkolu, využití výzkumných metod apod.</i>	36 bodů
přínos a novost práce	<i>hodnotí se přínos a novost práce pro informační vědu v ČR</i>	18 bodů
citování, korektnost citování, využití inf. zdrojů	<i>hodnotí se zejména využití odkazů a pramenů v textu, korektnost citování; hodnotí se využití cizojazyčných pramenů; (v případě plagiátů je student vyřazen ze studia bez další obhajoby)</i>	18 bodů
slohové zpracování	<i>hodnotí se čtivost textu, skladba vět, odborný styl vyjadřování, rozsah práce</i>	6 bodů
gramatika textu	<i>hodnotí se gramatická úroveň práce, hrubky, čárky ve větách apod.</i>	5 body
CELKEM		83 bodů

